

Я маю
пару ног,
Амур жа –
крылы,
І ад яго ўцячы
не маю
сілы.

Ян Каханоўскі

Выбранае

п

паэты планеты

Ян Каханоўскі

Выбранае

Пераклад з польскай

Мінск
Выдавец Зміцер Колас
2017

УДК 821.162.1-1
ББК 84(4Пол)-5
К30

Серыя заснаваная ў 2016 годзе.

Рэдкалегія серыі:

Л. Баршчэўскі, Зм. Колас, В. Сёмуха,
А. Хадановіч, Г. Янкута

Пераклад зроблены паводле выдання:

Kochanowski, Jan. *Dziela polskie*. Opr. Julian Krzyżanowski.
Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1980.

На вокладцы:

*АЛЯКСАНДАР РЭГУЛЬСКІ,
Партрэт Яна Каханюўскага, пасля 1870.*

ISBN 978-985-7164-45-5

©Дызайн серыі. Русецкі М. І., 2016.
©Афармленне. Выдавец Зміцер
Колас, 2017.

ВЫБРАННЯ ФРАШКИ

Фанабэрлівы

(I, 6. Na hardego)

Як добра, што любіць мяне, мой мілы,
Не маеш ні амбіцый ты, ні сілы,
Паколькі й за тваё сяброўства біцца
Не маю я ні сілы, ні амбіцый.

Ганне

(I, 9. До Натту)

Як не заўважыла, хто пабляднеў адразу,
Хто, разгубіўшыся, не змог дакончыць фразу,
Не можа есці й піць, – то невядома Ганне,
Хто праз яе красу канае ад каханья.

Да пані

(I, 13. Do Paniej)

Так шмат прыязнасці ў вас бачу й хараства я,
Ажно гляджу на вас – і песень прыбывае,
А што спяваю іх гучней за салаўя,
Дык гэта ваша заслуга, не мая.

Няшчырай

(I, 16. Na nieodpowiedną)

Хочаш мяне – скажы «так»,

а не хочаш – скажы мне, што «не»,

Бо ад какецтва няшчырага вушы завялі ў мяне.

Пабожнай

(I, 21. На пабожна)

Калі ты не грашыш, як пра цябе зласлоўцаць,
Скажы, чаму штодня ты бегаеш на споведзь?

Якубу

(I, 30. Do Jakuba)

З маіх кароткіх фрашак кпіш дарма.

Якія ёсць. Тваіх – зусім няма.

Эпітафія

(I, 32. Epitafium Kosowi II)

Учора піў з намі, а сёння ў труне.
Адкуль столькі пыхі ў табе і ўва мне?
Што грошы? Што ўлада? Тут смерць вядзе рэй,
І хутка патопча ўсіх нас, як курэй.

Госцю

(I, 36. Do gościa)

Не чытай пры сведках мае фразкі:
Лёгкая паэзія – грэх цяжкі.

Засмучанаму
(I, 42. Na frasownego)

Не плач, што часта служку бачыш п'яным:
Цвярозы служка ўмёр... з цвярозым панам.

Святому айцу

(I, 44. Na świętego ojca)

Не назаву святым, не схлушу гэтак.

Айцом – магу, сам бачыў тваіх дзетак.

Гаспадару

(I, 52. Na gospodarza)

Мяне за стол саджаеш ты з шацункам,
Вось толькі не спяшаеш з пачастункам:
Перад табой віно і мяса ў місе,
А госьць – пустою поліўкай карміся.
На д'ябла мне такі абед няўежны!
Я госьць – ці назіральнік незалежны?

Матэматыку

(I, 53. На матэматыка)

Ты змераў рух зямлі, планет і зораў,
Вяршыні горныя й глыбіні мораў,
Дазнаўся, як на лічбах зарабляць...
Але не пралічыў, што жонка бл.дзь.

Пра п'яніцаў
(I, 57. За рíжанісатí)

П'е дождж сухая глеба сярод спёкі,
П'юць дрэвы з глебы, з рэкаў п'юць аблогі.
Што ж дзіўнага, калі, сябры й суседзі,
Мы трошачку ўпіліся на бяседзе?

Пра Ганну

(I, 62. О Нанніе)

Бруіцца срэбная крыніца,
Каб падарожны мог напіцца,
Заходні ветрык дзьме лагодна,
І ў шатах дрэваў прахалодна,
Салоўка соладка спявае,
Прырода – шчодрая й жывая...
Ды чхаў я на красу яе,
Калі Ганулька не дае.

Пра Сташка
(I, 68. O Staszku)

Як прыдурак сустрэнецца Сташку,
Сташак кажа: «Зрабі з яго фрашку!»
Браце, дурняў у нас – да халеры,
Тут не хопіць ні сіл, ні паперы.

Фанабэрлівы

(I, 75. Na hardego II)

Не важнічай, што ты – вялікі пан:
Хоць я не стараста й не кашталян,
Ды больш, калі натхненне ажыве,
За іх абодвух маю ў галаве.

Эпітафія дзіцяці

(I, 81. Epitafium dziecięciu)

Не трэба засмучацца, мілы бацьку,
Што смерць у рай мяне ўзяла зняцку,
А ўсе гады забраныя маé –
Няхай табе ласкава дадае.

Пра мае фрашкі

(I, 87. O fraszkach)

Між добрых твораў знойдзеш і нягеглы,
Але й муры будуюць з рознай цэглы.
Знадворку – кожны камень абчасаны,
А кепскі – усярэдзіне схаваны.

Амуру

(I, 88. Do Miłości)

У сэрца мне не бі, стралок сумленны, –
А іншыя табе адкрыты члены!

Пра каханне
(I, 98. O miłości)

Я маю пару ног, Амур жа – крылы,
І ад яго ўцячы не маю сілы.

Пра ружу

(II, 8. Na róžq)

Тваё каханне, быццам ружа тая,
Што хутка расцвіла – і адцвітае.
Духмяны цуд у ветраным бутоне
Ужо назаўтра ў вечнасці патоне.
Дзяўчо, зрываў найлепшую між кветак,
Пакуль жыццё не прамінула гэтак!

Пра капелана

(II, 19. О кареланіе)

Каралева хацела маліцца, ды ў храме
Не было капелана, што жлукціў з сябрамі.
А пасля ўвесь румяны прыйшоў, як дзіцё.
Каралева яму: «Штось вы доўга спіце!»
А святар паглядзеў, як на бабу дурную:
«Я не клаўся. Другое прышэсце пільную».

Дар

(II, 21. Ofiara)

Мікола сетку ў дар нясе да храма,
Бо хутка ўжо на піва да Абрама.
Гуляйце, рыбка, пад вадой шчасліва!
Мікола без закускі йдзе на піва.

Пра казанніка

(II, 25. O kaznodziei)

Аднойчы ў святара спыталіся рэзонна:

«Што ж сам так не жывеш, як вучыш нас з амбона?»»

А ён ім у адказ: «Не зарабляю досыць,

Мне казанне ўсяго пяцьсот манет прыносіць.

Каб я так мусіў жыць, як вас вучу ў касцёле,

За казань браў тады б па тысячы і болей!»»

Ахвярапрынашэнне

(II, 30. Ofiara II)

Ахвярую ў храм люстэрка, бо гады глядзяць са шкла:
Бачыць не хачу, кім стала; не магу – кім я была.

Войтку

(II, 36. Do Wojtka)

Ці не агідна мне праседжваць дома тыдні?

Агідна. Ды з табой, павер, яшчэ агідней.

Пра фразкі

(II, 39. Na fraszki)

Чым зоймемся? Хто п'е – сап'ецца. Лепш не варта.
На грошы пагуляць? Але падмане карта.
Без узаемнасці кахаць – дурная праца,
А выбухне ў ёй жарсць – нядоўга й надарвацца.
Рабі, што хочацца: вось келіхі ды пляшкі,
Вось карты, вось пасцель... А я пісацьму фразкі.

Пра старога

(II, 42. O starym)

Стары меў *прыянізм* – саромеўся хваробы.
А жонцы маладой хвароба даспадобы:
Муж парыў свой дэфект у «натуральнай ванне»,
Чым шмат прыемнасці прыносіў жонцы Ганне.
Ды аплаціў візіт свяцілу-эскулапу,
Што збавіў хворага і рады даў Прыяпу.
А жонка ў плач: «Дарма пускала дактароў я,
Бо з немачы тваёй шмат чэрпала здароўя!»

Доктару

(II, 49. Do doktora)

Сказаць, хто ўлюбёнец жаночы,
Так проста – не трэба й пагляду нам,
Бо тыя, з кім бавішся ўночы,
Пасля цэлы дзень пахнуць ладанам.

Да пчолаў

(II, 85. Do pszczół)

«Скажыце, любя, – я запытаўся ў пчолаў, –
Чаму вы з пасекі мне леціце на голаў?»»

Адказ

(II, 86. Odpowiedź)

Прызнаемся не ўсім, адно табе на вуха:
Бо ў роце тваім мёд, ці нават медавуха.

Дзяўчыне

(II, 72. Do dziewczki)

Дзе ты ходзіш, адзіная ў свеце дзяўчына?
Без цябе хлеб не хлеб, родны край не айчына,
Без цябе як бы й сонейка ўдзень не было,
А з табою і ўночы мне ззяе святло!

Пра ліну
(III, 7. На лірэ)

Ці бачыш, як мая, зялёная й густая,
Лістота звяла ўся і хутка аблятае?
І што ж, ты думаеш, прычынаю бяды?
Сцюдзёныя вятры ці злыя халады?
Усеўся графаман свае чытаць мне творы.
...І за лістком лісток жаўцеў і падаў, хворы.

Пра душу

(III, 34. O duszy)

Апавяду, сябры, вам пра хваробу веку:

Цяпер адной души – замала чалавеку.

Адна жыве ў грудзях, другая ў гаманцы.

Без гэтай – сорамна, без той – зусім капцы.

Пра лазні

(III, 41. O łaziebniakach)

Хто ў лазні працаваў, не здэкуецца з курваў:
І добрых, і ліхіх у тазік свой занурваў.

На смерць катá

(III, 52. Nagrobek kotowi)

Шэры коце, пакуль паляваў ты на мышак,
Меў усё, што папросіш, а часам і лішак,
Цябе гладзілі, песцілі гаспадары,
А ты муркаў і хвост падымаў дагары.
Ды пасля занядбаў абавязак свой хатні,
Бо нявінных ахвяраў цягаў з галубятні.
І цяпер, пакараны, на дубе вісіш,
І ніхто не заплача – ні голуб, ні мыш.

Да дзяўчыны

(III, 82. Do dziewki II)

Не пазбягай мяне, красуня маладая,
Хай срэбрам барада мая даўно бялее,
Ды бачыць кожны з нас, калі вянок сплятае,
Як ружа горнецца да белае лілеі.

Не пазбягай мяне, красуня маладая,
Сівабароды муж табе адпавядае:
Часнык імкне ўгару (хоць з белай галавою)
Сцяблінаю сваёй – зялёнай, не сіваю.

Не пазбягай мяне – і будзем маладымі,
Бо чым старэйшы кот, тым хвост вышэй уздыме.
Дубовыя лісты хай высушыла спёка,
Дубок жа ўсё стаіць, магутна і высока!

За здароўе – на поўнай

(Pełna prze zdrowie. Z Fraszek dodanych)

На хвілінку ўстаньма, госці!
Гаспадар п'е за кагосьці.
За здароўе караля –
Ўстаўшы! Пасядзім пасля.
Зноў устаньце пры стале вы –
П'ем здароўе каралевы.
Хто наступны? Каралеўна.
Устаем? Ды ўжо ж напэўна!
За маршалка – новы тост,
Уставайма ў поўны рост!
Вып'ем, каб здароў быў біскуп
І на храм з нас грошы выскуб.
За здароўе графа, князя
Каўтанем, як жаба гразі.
Гаспадар жадае ў тосце...
Карацей, устаньце, госці!
Лаўкі – прэч! Як надоечы,
Паабедаем стоячы!

ВЫБРАНЬЯ ПЕСНИ

[Прысвячэнне]

(Nikomu, albo raczej wszystkim...)

Нікому не даю, ці, ўсё ж, усім даю я,
Што напісаў – між іншым, працу немалую.
Не бойцеся, што трэба *мне* даваць за гэта нешта:
Пра друкара маўчу – дамоўцеся з ім самі, зрэшты.

***Intactis opulentior*¹**

(I / I. Byś wszystko złoto posiadał...)

Каб золата ўсё меў ты, што, распавядаюць,
Ці мурашы, ці грыфы недзе здабываюць,
Каб не адно на сушы ставіў ты палацы,
А і дамы над морам змусіў узвышацца:

Калі цвікі з жалеза – у Наканавання,
Што з найцвярдзейшым дрэвам рады даць у стане –
Не вызваліш ты сэрца ад цяжкой трывогі
І не ўцячэш ад Смерці, не памогуць ногі.

Татарам жа ўдаецца ў кожную часіну
Вазіць з сабой на колах простую хаціну.
Жыццё спраўней наладзіць племя гетаў² можа,
Ў якіх заўсёды ўволю на абшарах збожжа.

¹ «Цнатлівасцю ўзбагаціш сябе» (*лац.*). Гэтая песня з'яўляецца парафразаі оды 24 з трэцяй кнігі «Одаў» Гарацыя, дзе ёсць, напрыклад, такія радкі: «Там для панны пасагамі // Служаць мужнасць бацькоў і цнатлівасць...»

² Ваяўнічы фракійскі народ антычнай эпохі, які тут паказваецца папярэднікам качэўнікаў-татараў.

Там мачаха пільнуе дзетак, ёй няродных,
Сірот аберагае ад турбот заўсёдных.
Не трэба ёй баяцца моцы мужа злога,
Сабе шукаць каханка недзе маладога.

Пасаг вялікі, ладны, да бацькоў пачцівасць,
І ў звычайх заўсёды сціпласць, сарамлівасць.
Няцноты там не церпяць, хто ж падступны надта,
Таго заўжды чакае жорсткая адплата.

О, хто б законаў гвалту захацеў пазбыцца,
Наездаў, кроўнай помсты – можа той зрабіцца
Айчыны бацькам; будзе гэтак ён названы,
У надпісах на выгбах годна ўшанаваны.

Хай нораў ваяўнічы сцішыць напачатку,
То й вечна застанецца ў памяці нашчадкаў.
Бо ж мы дабро на свеце гэтым не шануем,
А страціўшы, запозна мы тады шкадуем.

Ды што ўсе скаргі, як што ўлада – як сляпая:
Як кажуць, на злачынствы проста не зважае!
Нашто статуты гэтак пішам мы старанна,
Калі ў галовах цнота моцна занядбана?

Бо ўтульна, дзе захочаш, хціваму купчыне –
І там, дзе сквар нясцерпны, й дзе палетак стыне
Ад маразоў шалёных. Мараход бывалы
Свет абагне наўкола ў што б яно ні стала.

Галеча – гэта ганьба; вось жа, чалавеку
Яна дыктуе волю – так яно ад веку:
І сорам ён губляе, занядаўшы цноту,
І цяжкасці адольваць страціў ён ахвоту.

Хіба ж стварыць супольны скарб мы ўжо не можам,
Агульным намаганнем цноты не ўспаможам?
Ці хоць бы ў мора ўкінем, каб займець збавенне,
І золата, й пярліны, й рознае каменне, –

Калі мы асуджаем побыт наш грахоўны,
Няправеднасць ва ўчынках? Трэба, безумоўна,
Найперш ад кепскіх звычак дбайна пазбаўляцца:
Змяніць сваю ляноту на адданасць працы.

Не ўмее юны шляхціц на звяроў на ловы
З рагачынай паехаць: ён жа не гатовы!
А ён ці жлукціць піва, ці ў гульні шалёны –
У картах ці ў касцях тых, насупор закону.

Вось праз ілжэпрысягу бацька абкрадае
Бліжняга й сыночку спадчыну ўручае.
Мне цяжка растлумачыць, як яно выходзіць,
Што гэткае багацце ўрэшце моцна шкодзіць.

(I / II. Serce rośnie parząc na te czasy...)

Час такі, што я цяпер вясёлы,
А нядаўна ж лес зусім быў голы,
Снег не даставаў ледзь падбароддзя,
Ехаў найцяжэйшы воз па лёдзе.

Дрэвы лісце паміж тым надзелі,
Папавы прыгожа заквітнелі,
Лёд растаў і ўсцяж па гладзі воднай
Лодкі ды ладзі пывуць свабодна.

Весьляей зрабілася на свеце:
Збожжа ўстала, з захаду дзьме вецер.
Ладзіць птах гняздо, бесперастанку
Ён спявае ад самога ранку.

Што ж не быць вясёлым чалавеку?
Як жыве сумленна ён ад веку
І нікому не зрабіў ліхога,
Ці ж саромецца яму такога?

Ні ў віне яму шукаць спадзеваў
Не патрэбна, і не трэба спеваў,
І навошта граць яму на лютні –
Ці што за свабоду ёсць магутней?

У каго ж з сумленнем ёсць рахункі,
Той не ўпадабае й пачастункі,
Хваляваць таго не будуць спевы –
Прашумяць, як ветрыку павевы.

Дабрадзейства тваё будзе слабым –
Хоць ты сцены абцягні ядвабам;
Простым быць хай табе скажа розум –
І са мной, хоць п'яным, хоць цвярозым.

(I / III. Dzbanie mój pisany...)

Збан мой распісаны,
Збан мой паліваны,
Плач нясеш, жарты ці грозныя войны?
Ласку, пяшчоту даеш, сон спакойны?
Гэтае ці тое –
Лі віно густое:
Збан, нахіліся, стань госцю дарункам,
Дай яму ўцехі сваім пачастункам.
І мудрэц не ў крыўдзе,
Па цябе як прыйдзе.
Сёй-той філосаф цябе не цураўся,
З даўніх часоў да цябе прыкладаўся.
Найвышэйшай знаці
Ты дагодзіш, браце!
Справам таемным умееш даць рады,
Свету вядомым з тваёй ціхай здрады.
Цешыш ты надзеяй
Сэрца, што гібее.
Бедны смялее, табою натхнёны –
Што там кароль яму й гетман каронны!
Ўжо ж ты не здавайся,
Ноч усю трымайся.
Мы не адставім цябе, калі трэба,
Нават як зорак пазбавіцца неба!

(I / IV. Złota ta strzala i krom wszego jadu byla...)

Стралою залатой, і нават без агруты –
Мілосцю жорсткаю – быў трапна я праткнуты.
Ад пачуцця свайго не ведаю турботаў
І цешуся ўвесь час я ад яго шчадрогаў.

Няволя – не ў служэнні; тут адно істотна,
Каб не служыць таму, хто да цябе мярзотна
Паставіўся. Каханне, ты, на шчасце,
Мяне пазбавіла ад гэтакіх напасці.

Красуня, толькі ўбачыўшы твой твар дзявочы,
Любы да скону дзён служыць табе ахвочы.
У прыгажосці ёсць заўжды свае законы:
Свабоду траціць той, хто ёю паланёны.

Я шчасным быць хачу, ўвесь час табе адданым,
І быць адной табой павек зачараваным.
Каб цешыла ўвесь час сваёй усмешкай мілай,
Хоць бы й узростам ты зраўнялася з Сівілай!

(I / IX. Chcemy sobie być radzi...)

Так раскошы мы рады –
Служкам, пане, загадвай,
Хай на стол пададуць, прынясуць добры трунак,
Возьмуць гуслі ці лютню, зайграюць на струнах.

Хто цяпер адгадае,
Што нас заўтра чакае?
Прышласць Бог толькі знае, і смяецца ён з неба,
Як бярэ сабе ў голаў хтось болей, чым трэба.

Шчодры будзь з тым, што маеш,
Ну, а з тым, што ўтрымаеш,
Хай Фартуна ці так, ці інакш разбярэцца:
Вырак ейны чакаць нам адно застаецца.

Хто стаяў, можа ўпасці
У Фартуны ў няшчасці;
Ну, а іншы, хто быў у яе пад нагамі,
Паглядзі – ён адкрыта ўжо грэбуе намі.

На тым свеце нязбыўна
Ўсё складаецца дзіўна:
Хтосьці – розум, як трэба, ужыць імкнучыся –
Сам памрэ, а не зможа таго дамагчыся.

І пра тое, што вечна,
Дбаць нам *тут* – недарэчна.
Мы, смяротныя, мусім выконваць старанна,
Што здаўна Боскім Провідам наканавана.

Той не згубіцца ў змроку,
У каго досыць клёку
Быць трывалым, ва ўсім памяркоўным заўсёды,
Успрымаць з разуменнем і ўцехі, й нягоды.

Прагну шчасця зямнога –
Дый таго не замнога.
Што здабыў я – аддам, нават без шкадавання:
Прагну прыстані ціхай, спакою, адхлання.

Я не буду панура –
Як нахопіцца бура,
Ў ветразь моцна б'ючы – перад крыжам уклэнчваць,
Каб заморскі тавар не прапаў, толькі енчыць...

Я між скалаў, ці збоку,
Адшукаю пратоку,
А пасля – праплыву з сэрцам, радасці поўным,
Між няўрымслівых хваляў сваім сціплым чоўнам.

(I / XI. Stronisz przede mną, Neto nietykana...)¹

Нэта-цнатліўка, мяне пазбягаеш
Ты й, нібы сарна, ўвесь час уцякаеш –
Тая, што матку шукае адчайна,
Ўся запалоханая надзвычайна.
Як зашасціць толькі дрэва лістотай,
Яшчарак з поля прагоніць употай,
Тут жа душа твая сціснецца ў жаху –
Кінешся ты на зямельку ад страху.
Я ж не мядзведзь, не шалёная львіца:
Злобай ці помстай не прагну жывіцца.
Больш каля маці нічога не знойдзеш –
Рана ці позна, а замуж ты пойдзеш.

¹ Вольны пераклад оды 23 з першай кнігі «Одаў» Гарацыя.

(I / XIV. Patrzaj, jako śnieg po górach się bieli...)

Глядзі: снег беліць горы і даліны;
Вятроў паўночных подых,
Лёд на азёрных водах,
І ў вырай паляцеў клін жураўліны.

Ва ўладу мы не пойдзем да благога –
Распальвайма каміны!
Няхай нясуць нам віны,
А рэшту мы ў руках пакінем Бога...

Што будзе потым, адгадаць хто можа
Адкрыта ці таемна –
Нашто тужыць дарэмна?
Надыдзе час, Ты зробіш слушна, Божа.

Сябе надзеяй марна цешаць людзі,
Таму шануй імгненне,
Лёс, што цябе сустрэне...
Хто ж прысягне, што з намі потым будзе?

Скідае і алень старыя рогі;
Як маладоць мінецца,
Няшмат нам застаецца –
Ўжо не відаць нам лепшае дарогі.

(I / XXII. Rozumie mój, próżnie się masz frasować...)

Мой клёк, дарма ўсе скаргі й нараканні:
Што страчана – таму няма вяртання.
Пакуль табе спрыяла шчасце тое,
Усе здзяйсняліся твае жаданні-мроі.

Цяпер жа ўсё зрабілася іначай:
Павек мы размінуліся з удачай.
Што ж нам рабіць? Ды тым не пераймацца,
А лепшае часіны дачакацца.

Не думай, што ў пакутах ты самотны:
Ёсць шмат і тых, чый лёс не менш гаротны.
Сёй-той хаваецца за абалонку
І робіць выгляд, што вясёлы звонку.

Мяне ж, на жаль, дасціпнасць не ратуе:
Твар выдае, калі душа смуткуе.
Цяпер дарма ўсе скаргі й нараканні:
Што страчана – таму няма вяртання.

(II / III. Nie wierz Fortunie, co siedzisz wysoko...)

Не вер Фартуне, як сядзіш висока:
Яе спрыянне хай не засціць вока.
Бо гэта надта зменлівая пані,
Ў яе непастаянныя жаданні...

Ні ў золата не вер, ані ў багацце
І бойся штохвіліны здрады ў хаце.
Фартуна, даўшы, і пазбавіць можа
Ўсяго – і тут нішто не дапаможа.

Хто б'е табе паклоны, той, няйначай,
Не прад табой іх б'е – перад удачай.
А знікне ўдача – разам з тым імгненнем
Ён стане як бы тым без сонца ценем...

Фартуна часам быць сляпою любіць –
Не аднаго сваім пахлебствам губіць.
Мы ж – закапылім губу аж да носа
І на ўсіх іншых пазіраем скоса.

То памятай: ты сам ствараеш Шчасце –
Імкніся абмінаць усе напасці;
Каб засталася ўсё тваё з табою,
Спрачайся з той Фартунаю сляпою!

Бо цнота – вечны скарб. Не знішчыць вораг
Яе, і найзмрачнейшы між суворых.
Нішто – пажар, паводка – не здратуе
Яе; а іншым – Выпадак кіруе.

(II / VII. Słońce pali, a ziemia idzie...)

Палае сонца, ледзь не спапяляе глебу,

Ляціць пыл хмарай к небу.

Рачулки высыхаюць,

Расліны ссохлыя ў нябёс дажджу благаюць.

Да студні дзеці з бутляй; мы ж пад ліпай сядзем

І там бяседу зладзім.

Дадуць нам лісця шаты

У летні сквар прыемную такую плату...

О лютня, голас твой з падзякай будзе ўчуты,

Ўлагодзіш ты пакуты,

Тугу маю ды гора,

І паляціш за чырвань і сінечу мора.

(II / XII. Nie masz i po drugi raz nie masz wątpliwości...)

Павінен быў пазбыцца сумневаў даўно ты,
Што зайздасць – спадарожнік любой людской цноты:
Яна за ёй вандруе, як цень непазбыўны;
Ідзе няспынна следам, і тое не дзіўна:

Не можа зайздасць нават зірнуць цноце ў вочы,
Бядуе, калі нехта вышэй яе скочыў...
І як ён толькі ўбачыць фартуны няўмольнасць,
Сваю прыпіша іншым імгненна няздольнасць.

Ды той, хто карыснае нешта стварыў дзе
Для іншых – хай не будзе на іх ён у крыўдзе.
Калі не зразуметы – быць мусіць пачуты,
Хоць нехта б выплёўваў бязмерна атруты!

Бо цноце (гэткай шчодрай) не ўчыніцца шкоды:
Ёй ні хвалы не трэба, ані ўзнагароды.
Сабе ж і ўзнагарода яна, й абарона;
Яна – у прыгажосці, нічым не замглёнай.

Таму і шлях, вядома, пратораны ў неба,
Айчыне хто адданы. І верыць нам трэба,
Што зайздасць заслабая прад волюю Божай,
А цнота сваё месца заўжды знайсці зможа.

(II / XVI. Nic po tych zbytnich potrawach...)

Што з тых бясед нам і нашто нам тая
Драбніца срэбная ці залатая?
І тая, што квітнее позна, ружа,
Не трэба дужа.

Паўсюль расце – й мне даспадобы – мята;
Калі сябрына бавіцца заўзята,
Дасціпнасць робіцца яшчэ магутней
Пад гранне лютні.

О лютня, ты ў нас весялоць абудзіш,
Пачнём мы гарачыцца – ты астудзіш:
Змякчыш ты сэрца – граннем тым прыемным –
Багам падземным.

(II / XVII. Niegodzien tego ten świat zawikłany...)

Зусім не варты гэты свет даверу,
Каб на яго разумны мог у меру
Пакласціся ды звязваў спадзяванні
З тым, што ён больш ці менш трывалым стане.

Ці хто б наогул заплаціў хоць шэлег
За гэтае жыццё? Ты возьмеш келіх,
Да рота паднясеш, наставіш губы –
І праз імгненне выб'юць табе зубы!

Мяняцца мора аніколі не пакіне:
Вада ўздымаецца ўгару з глыбінняў.
Хвіліны прамінуць – і вал высокі
Уздымецца раптоўна пад аблокi.

А мой гадзіннік – цнота: ўказваць хоча
Шлях да ўстрымання – не час дня ці ночы.
Хай свет Пратэевых пачвараў¹ повен –
З дарогі не саб'юць яны мой човен.

¹ Пратэй, паводле грэцкіх міфаў, пасвіў цюленяў марскога ўладара Пасейдона.

(II / XXI. Srogie łańcuchy na swym sercu czuje...)

Змагла на сэрца ты маё накласці
Ланцуг. Ды гэта – шчасце,
Што ты сілкі расставіла наўкола –
І я жыву й засмучаны, й вясёлы;
Дае мне й сум натхненне –
І чуткам я не надаю значэння.
Вачэй дзівосных звабы
У сэрцах будзяць водгалас няслабы.
Дзень гэты бласлаўлены,
Калі ў сілках я вашага палону!

(II / XXII. Proszę, jeśli się z tobą co śpiewało...)

Каб песні, праспяваныя табою,
Той самай сёлета йшлі чарадою,
Ўзвяліч славянскі верш, царыца-лютня,
Як наймагутней!

Ты цешыла паэта з Мітылены¹,
Які пад лязганне мячоў нязменна
Пяяў, перш чым высаджваўся на бераг
Між хваляў шэрых.

Спяваў гімн музам, Бахусавым вінам
І Афрадыце, разам з яе сынам.
Лік² – чарнавокі, валасы густыя –
Чуў песні тыя.

Сталы багатыя, у гонар Фэба!
Няхай мяне заўсёды, з ласкі неба,
Даброць, прыхільнасць ваша частуе –
Аб тым прашу я!

¹ Маецца на ўвазе старагрэцкі паэт Алкей (VII ст. да н. э.).

² Хлопец, якога захоплена апяваў Алкей.

(II / XXIII. Nie zawsze, piękna Zofija...)

Не ўвесь час, мая Сафея,
Ружа яркая й лілея.
Не ўвесь час мы маладыя
Ды прыгожыя такія.

Час ліецца, быццам воды,
І радзей стаіць пагода.
Ў твар глядзі ёй небачолы,
Бо далей – загрывак голы!

Вёсны йдуць у наступ смелы,
Ў нас жа будзе шэрань белы
Волас прыпарошваць гэты –
Прыйдзе хоць вясна, хоць лета.

ТРЭНЫ

Трэн I

Слёзы Гераклітавы¹, усе рыданні,
Сіманідавы² на долю нараканні,
Рук заломванне, плач скрушлівы ды ціхі,
Ўсе на свеце засмучэнні, жалі, ўздыхі,
Ў дом прыходзьце мой і над цудоўным дзіцем
Выплакацца ўрэшце мне дапамажыце:
Раздзяліла смерць бязлітасна з малюткай
Нас цяпер – уцеха знікла, а шмат смутку.
І з гняздзечка крадзе вось такім парадкам
Цмок маленькую салоўку, пісклянятка:
Маці-салаўіха лямантуе, б'ецца...
А нічога ж у яе і не ўдаецца,
Бо й сама яна павінная, нябога,
Бараніцца ад драпежніка ліхога.
Нехта скажа: «Плач табе не дапаможа» –
Што ж тады мяне ўратуе, мілы Божа?
Марнасць марнасцяў усе на свеце рэчы,
Наўсуцэль памылка – век наш чалавечы.

¹ Старагрэцкі філосаф Геракліт з Эфеса яшчэ пры жыцці лічыўся песімістам, бо разважаў аб марнасці чалавечага жыцця.

² Старагрэцкі паэт Сіманід з Кеоса быў добра вядомы як аўтар трэнаў.

Трэн II

Калі б я мог папросту, бесклапотна гэтак,
Зрыфмоўваць толькі вершы-забаўкі для дзетак,
То лепш бы мне калыску калыхаць да ранку,
Адну, другую скласці мамкам калыханку,
Якой заснуць я дапамог бы немаўляці
Ці сон калі прыспешыць большаму дзіцяці,
Мне тыя забаўкі было б карысней скласці,
Чым апынуцца раптам у такім няшчасці –
Аплакваць горкі лёс маленькае дзяўчыны
І наракаць адно на жорсткасць Празерпіны.
Ніводнага з шляхоў тых я абраць не здолеў,
Бо першы – сталага паэта не здаволіў:
Яго ашаламіла гэтка прыгода
І злою воляй лёсу ўчыненая шкода.
Другі ж мой шлях пытанне ставіў мне: цікава,
Ад плачаў тых паэту потым што за слава?
Жывым не праспяваў я да канца і краю,
І вось, пяю пра смерць – і ледзь не паміраю.
Дарэмна ўсё! Што доля нам наканавала,
Таго і ў думках нашых ёсць – ці шмат, ці мала.
Закон бязлітасны! Суровая царыца
Знікомых ценяў, мусім мы табе скарыцца!
Уршулька, свету не спазнаўшы й трохі,
Цяпер сышла ў няведамыя лёхі...

Як трэба, не нацешылася яркім сонцам –
І тут жа ў змроку апынулася бясконцым.
Як след на свет ёй паглядзець не давялося –
Адно народзіны ды смерць у яе лёсе...
Бацькам сваім зрабіцца ўцехаў не паспела:
Іх засмуціўшы, ў вечны вырай адляцела.

Трэн III

Не ўзяўшы спадку, ты пагрэбавала мною:
Відаць, маетнасць палічыла ты малою
Маю – каб стаць уласніцай. Я згодны:
Яе замала – як на розум твой прыродны
І цноты, што засведчыла ты гэтак рана.
О словы! О заўсёды ўдзячныя паклоны!
Пасля ўсяго як жа я моцна засмучоны!
Ты ж, мая радасць, больш не вернешся ніколі
І не разгоніш невыказнай скрухі болей!
Як жыць? Як жыць? Мне застаецца рыхтавацца
Услед тваёй дарогай моўчкі падавацца:
Дасць Бог, сустрэнемся мы там – мяне ты зноўку
Абдымеш, схіліш да грудзей маіх галоўку.

Трэн IV

Смерць, ты з вачмі маімі абышлася гадка:
Як памірае, ўбачыў я, маё дзіцятка.
Я ўгледзеў: дрэва ты з зялёным плодам трэсла
І столькі засмучэння нам, бацькам, прынесла.
Ніколі б у жыцці яе ты не забрала
Ў мяне, каб не прынесці мне нямала
Тугі ды смутку; колькі б ты ні мела
Гадкоў, цябе аплакваў бы я, зразумела,
Але ж маркоту б я не адчуваў такую,
Тады, як вось цяпер, калі сяджу й гарую.
Калі б жыццё было даўжэйшым (з ласкі Бога),
Яна маім вачам дала б уцехі многа,
І мог бы я свайго чакаць спакойна скону –
Каб як пазней сустрэць нарэшце Персефону,
Не перажыць ані вялікай гэткай страты,
Што зрыхтаваў ёй лёс бязлігасны, зацяты.
Ніоба-маці так, убачыўшы ледзь цэлы
Малых дзяцей сваіх, адразу ж скамянела.

Грэн V

Так, як дрэўца-аліўка, што ў садзе зарослым,
Гэтак цягнецца ўгору за маці дарослай,
Ні галінак не даўшы яшчэ, ні лісточкаў,
Толькі выйшла да свету танючкім пруточкам –
А яе тут садоўнік – з усёй крапивою,
Пустазеллем – зразае касою сваёю;
Тут жа млее яна і, не маючы сілы,
Проста валіцца ў ногі матулечцы мілай.
Вось такая ж Уршулю бяда напаткала:
Дарагая дачушка, пражыўшы так мала,
Подых смерці адчуўшы няўмольна-датклівы,
Ў ногі мёртваю ўпала бацькам нешчаслівым.
Персефона ліхая, о, як жа магла ты
Змусіць слёз праліць мора ад гэткае страты?

Трэн VI

Сапфо славянская, пявуння мая, ўцеха,
Не толькі я сам, а й ад лютні маёй рэха
Табе дастацца ў спадчыну былі павінны.
Я ж на цябе так спадзяваўся, бо няспынна
Напевы новыя сабе ты прыдумляла
І, не стамляючыся, так спявала,
Як той малы салоўка, што ў зялёным садзе
Ўсю ноч спявае з сэрцам са сваім у ладзе.
Як хутка змоўкла ты! І як жа смерць сурова
Ў маёй забрала шчабятухі спеў ды слова.
Я імі больш ужо душы сваёй не ўзрушу:
Слязьмі гаручымі плаціць за гэта мушу.
Ты й паміраючы, у вартым жалю стане,
Пацалавала маці, ёй на развітанне
Сказала ціха: «Я, мая матуля, болей
Ужо не сяду за сталом тваім ніколі.
Ключы свае пакласці мушу я й да ночкі
Ад'ехаць ад бацькоў ад родных недзе ўпрочкі...»
Мне болю ў сэрцы анішто ўжо не спатоціць
І голасу дачкі забыцца не дазволіць.
І цяжка мне ўявіць, як удалося матцы,
Пачуўшы тое, на краі жыцця ўтрымацца.

Грэн VII

Гаротных колькі строяў ляжаць вась пасля скону
Маёй дачкі ўлюбёнай.
Нашто ж яны так зводзяць мой позірк за сабою,
Напоўнены журбою?
На цельца не надзене яна ўжо тых убранняў –
Няма больш спадзяванняў!
Замружыў сон жалезны дачушкі любай зрэнкі –
Ні летняе сукенкі,
Ні паяска, ні стужак не трэба ўжо дзіцяці –
Дарункаў любай маці.
Не гэткага жадала на шлюб дачушцы ложа
Матулечка, нябожа!
Пасаг сабраць не гэткі табе яна жадала,
Які ты атрымала:
Ў бацькоў знайшлася толькі зямелькі чорнай жменька
Ды простая сукенка.
З пасагам давялося ў той самай цеснай скрынцы
Ляжаць маёй крывінцы.

Трэн VIII

Тут у доме маім гэтак пуста нязвыкла,
Як мая дарагая Уршулечка знікла, –
Шмат народу, а як бы не было тут нікога:
Ўсё прапала з душою дзіцятка малога.
Ты ўвесь час гаманіла ці нешта спявала,
Ўсе куткі ў маім доме штодня аббягала.
Засмуціць ты матулю не ўмела ніколі,
Бацьку клопат рабіць хоць бы нейкі – тым болей:
Падбягала да нас, абдымала на ўцеху –
Колькі чулася ў доме дзіцячага смеху!
А цяпер дом маўклівым зрабіўся: пустэча,
І нікому ўжо больш не ўсміхнецца малеча.
Ва ўсім доме жалоба, паўсюль засмучэнне,
Сэрца марна шукае цяпер суцяшэння.
І што лепш – жаль, што са мной заўсёды,
Ці вайна адчайная супроць прыроды?

Трэн IX

Калі б, о мудрасць, я купіў цябе за грошы,
Бо, кажучь нам, што ты даеш такой раскошы
І можаш засмучонага зрабіць вясёлым,
Любога чалавека ўраз зрабіць анёлам,
Якому не вядомыя боль ды маркота,
Якога не даймаюць страх або турбота.
Прымаеш чалавечы клопат ты за жарты:
І шчасце, й жаль... А смерць, а скон зусім не варты
Тваёй увагі: ты кпіш з болю ў чалавеку:
Існуеш непахісная, нязрушная ад веку.
Ні золата, ні скарбаў тут табе не трэба –
Адно каб задаволіць звыклыя патрэбы.
І вокам пільным выглядаеш, нестамлёным
Любога бедака пад дахам залачоным,
Бяднейшым не зайздросціш ты нізвання –
Адно тваіх хай слухаюцца павучанняў.
Я нешчаслівы, бо паходжу з той эпохі,
Калі ўсе прагнулі ў твае патрапіць лёхі.
Я да апошняе прыступкі быў памкнуўся,
А ўміг адрынуты, ў натоўпе апынуўся.

Трэн X

Уршуля, мая ўцеха, дзе цяпер ты, дзе ты?
Ў які край падалася, у які бок свету?
Ці ў трэція нябёсы ўзнеслася над намі,
У сонме ўжо анёлкаў там, у вышняй браме?
Ці ўжо ў раі ты? Ці на астравах шчаслівых?
Ці ў чоўне ты ў Харона? Ці між вод журлівых
Плывеш ты й п'еш вадзіцу з забыцця крыніцы,
Каб памяці пра плач мой на зямлі пазбыцця?
Ці, думкі скінуўшы й зямную абалонку,
Ты ў пёрках салаўя цяпер спяваеш звонка?
А можа, ты ў чыстцы змываеш плямку з цела,
Што раптам на табе там недзе ацалела?
Ці ў свет сышла, ў якім была да нараджэння
І да таго, як мне прынесла засмучэнне?
Дзе б ні была ты, май паблаглівасць і літасць,
А як не можаш так ты, праз сваю адкрытасць,
То злітуйся хаця б над доляю маёю –
З'явіся прада мной хоць сном, хоць бляклай мрояй.

Трэн XI

«Цнота ўся – гэта жарт», – Брут прамаўляў разбіты.
Жарт, гэта – праўда, жарт, як тут ні паглядзі ты!
Што займеў той, хто жыў вераю, без заганы?
Хто дабрынёй сваёй быў калі ўратаваны?
Злыдню так проста ўсе справы змяшаць людскія:
Не разбірае ён, добрыя дзе ці злыя.
Дзе ён дыхне, і хлус, і чалавек сумленны
Згіне навечна ў тым подыху, несумненна.
Мы ж удаём, што мы мудрыя ўсе дарэшты,
Пыха нам не дае сутнае бачыць нешта.
Позірк скіроўваць свой звыкліся мы ў нябёсы,
Боскага там шукаць, марна адгадаць лёсы...
Трапілі мы ў палон лёткіх, няўлоўных сненняў:
З’явіцца нам яны ў выглядзе кволых ценяў.
Жаль мой, чаму зрабіў ты мяне нецвярозым,
Ці я ўжо страчу ўсё – ўцехі жыцця ды розум?

Трэн XII

Ніводзін бацька ў свеце ад яго пачатку
Так не любіў, не шкадаваў свайго дзіцятка.
Наўрад ці дзе на свет прыйшло дзіця малое,
Што заслужыла б так замілаванне тое.
Няспешчанае і рахманае стварэнне,
Што словам, спевам выклікала захапленне,
Што ўмела ўсіх здзівіць шляхетнаю паставай,
Быць і са звычаем знаёмай, і з забавай,
Дасціпнай, некапрызнай, сціплай, чалавечнай
І паслухмянай, і заўжды такой сардэчнай.
Ніколі й не памкнулася яна сняданку,
Прасіць, не прашаптаўшы пацераў уранку;
Ніколі не было, каб, ідучы спаць нанач,
Яна матулі не прамовіла: «Дабранач!».
А татку – калі цяжкую адбыў дарогу –
Яна заўжды-заўжды вітала ля парога.
Штохвілі памагаць была бацькам гатова,
Як найспраўнейшай быць у тым абавязкова!
І век яе, цнот і прыгодаў розных поўны,
Не здолеў выспець у тым росце неўтаймоўным,
Жніва не прычакаўшы. Каласок адзіны,
Ты не саспеў – я ж тваёй сталасці часіны
Ўжо і не ўбачу: новае насенне сею,
З табой хаваючы ў зямлю сваю надзею,
Бо рунню ты мой смутны зрок не ўсцешыш болей,
Не зацвіцеш прыгожай квеценню на полі.

Трэн XIII

Мая Уршулька, лепш, каб ты не завітала
На гэты свет – дый каб яго не пакідала.
За хвілі шчасця змушаны плаціць я сёння,
Пакутуючы па тваім заўчасным сконе...
Мяне звяла відзежай ты начною – мабыць,
І золата ўяўленне хворае так вабіць,
А потым уцякае, й тая мроя гіне,
Адно шкадобу пра скарб страчаны пакіне.
Вось тое, мілая Уршулька, ты зрабіла:
Найперш надзею ў маім сэрцы абудзіла,
І ўраз пакінула мяне ўздыхаць журботна,
Ўсе радасці мае забраўшы незваротна.
З табою прэч душы маёй сышла палова –
Замерла яе рэшта: зрок і слых, і мова.
Майстры, мне камень пакладзіце ў месцы гэтым
Ды вымуруйце словы скрухі для паэта:
Уршуля КАХАНОЎСКАЯ ВОСЬ ТУТ СПАЧЫЛА
ШТО ўЦЕХАЮ І СМУТКАМ БАЦЬКУ АДАРЫЛА.
Учынак мне твой, СМЕРЦЬ, ЗУСІМ НЕ ЗРАЗУМЕЛЫ:
НЕ Я ЯЕ – ЯНА МЯНЕ АПЛАКВАЦЬ МЕЛА.

Трэн XIV

Дзе шукаць мне злавесную браму, ў якую
Уваходзіў Арфей, каб знайсці дарагую,
Што ён страціў? Я, стратай дачкі засмучоны,
Ўброд хацеў бы прайсці там, дзе човен Харона-
Нелюдзімца адвозіць душ цені-абрысы
У лясы, дзе жалобныя скрозь кіпарысы.
Не кідай аднаго мяне, лютня-царыца –
Так зрабі, каб з табою нам разам спусціцца
Да Плутона, каб нораў ягоны суровы
Размякчыць сваім граннем былі мы гатовы,
Каб дачушка-крывінка магла зноў вярнуцца –
Жаль спатоліць мой. Бо нам усім апынуцца
Давядзецца ў ягоных аднойчы ўладаннях,
Толькі ж плод хай саспее, й хай голас мой стане
Богу чутным: ён сэрца ж не з каменя мае,
І няўжо ж майму гору ён не спагадае?
Што сказаць? Хоць я, пэўна ж, адтуль не вярнуся –
Скіну ўбор свой жалобны, не здаўшыся скрусе.

Трэн XV

О Муза залатавалася, о ліра,
Ў вас бачаць людзі ў смутку суцяшэнне шчыра!
Суцішце думкі мае, горкія нязменна,
Пакуль я не ператварыўся ў слуп каменны.
Ледзь не крывавамі слязьмі цяпер я плачу
Над белым мармурам і знак няшчасця бачу:
Я памыляюся? Ў каго не паміралі дзеці?
Ці больш смуткую я за іншых тут на свеце?
Гаротная матуля (ці нам плакаць варта
Па страце ад сваёй някемлівасці ўпартай?),
Дзе сем тваіх сыноў і дзе тыя дзяўчаты,
Дзе тыя радасці, вясёласць – пасля страты?
Магіл я чатырнаццаць бачу, ты ж – жывая,
І гэта, добра мне відаць, цябе даймае.
Халодныя ты абдымаеш надмагіллі,
Дзе ўсе крывінкі праз лёс горкі свой спачылі.
Ляжаць цяпер пад камянямі тыя дзеткі,
Нібы палеглыя ад кос ці ліўняў кветкі.
На што ж ты спадзяешся? і чаго чакаеш?
Чаму свой жаль хутчэйшым сконам не збываеш?

Фэб непахібны, помслівая Артэміда,
Што мне ўчынілі вашы лукі й стрэлы-дзіды?¹
То ўжо ж і літасць майце ці хоць злосці досыць –
Яе пакуты скончце – ўсе так Бога просяць!
Бо думкі кара новая ўжо напаткала:
Ў жальбе па дзецях каменнай Ніоба стала,
І на Сіпіл узнеслася... Ды прыхавана,
Пад белым мармурам, яе крывяняць раны,
А слёзы шчырыя ў цясніны выцякаюць
І ручаём празрыстым з той гары спадаюць,
З якога п'юць звяры ды птахі. А яна заслонай
Ад буры стала і супрацьстаіць шалёнай...
Няма магілы, мёртвага няма ў ёй цела:
Магіла і мярцвяк зліліся ў вобраз цэлы.

¹ Тут і перад гэтым абыгрываецца сюжэт з грэцкіх міфаў пра Ніобу. Фэб (Апалон) і Артэміда, адзіныя дзеці багіні Лето, забілі доўгімі стрэламі з лука дзяцей Ніобы, якая іх мела ажно 14 (паводле іншых звестак, 12) і праз гэта выказвала сваю пагарду да Лето. Пасля таго, як Ніоба скамянела ад гора, гук паветранай трубы ўзнёс яе на Сіпіл, гару ў Малой Азіі.

Трэні XVI

Ад засмучэння і ад шкадавання,
Што гэтак змучылі мяне дазвання,
Сваю я ліру ўбок адкласці маю –
Ледзь не канаю.

Жыву я? Ці ўвайшоў сон непрабудны
Акенцам касцяным ка мне, аблудны
І думкі блытае, нібы ў забаве –
Ці ўсё наяве?

О зман людскі! О розум мой шалёны!
Як проста верыць у яго натхнёна,
Калі ў табе ад самага пачатку
Ён у парадку.

Мы беднасць хвалім, як не лічым грошы,
Ўсхваляем літасць, жывучы ў раскошы.
Прадзецца нітка – й пыхі ў нас не сцерці
Нават і смерці.

Калі ж бяда пастукае ў вароты
То жыць не зможам мы, як нам ахвота.
Мы спахапляемся, як нас бярэ трывога:
Смерць ля парога.

Сыходзіш плачучы ты ў шлях вандроўны,
Арпінскі Цыцэронэ красамоўны¹...
Не Рым, а свет усцешваць праўдай вечнай
Мо больш дарэчна?

Чаму ж ты па дачцэ прыбіты горам? –
З пачуццяў ты ж прымаеш толькі сорам,
А іншае табе не так цікава –
Нібы забава.

Ты кажаш: «Смерць – бязбожнаму турбота».
Чаму ж сам не памёр узорам цноты,
Калі табе сцяць голаў за прамовы
Быў кат гатовы?

Давёў ты ўсім, ды не сабе самому
Свае ідэі, бо лягчэй пісаць, вядома,
Пяром анёла. І раздвоенасць такая
Мяне даймае.

¹ Рымскі красамоўца і мысляр Цыцэрон, які паходзіў з Арпіна, што ў Лацыі, выказваў думку, што мудрэц павінен годна перадаць усе жыццёвыя цяжкасці і пагарджаць смерцю. Але калі яго прагналі з Рыма і калі ў яго памерла дачка, ён так і не здолеў пазбыцца вялікай роспачы.

Не камень чалавек. Якая доля –
Такія й думкі. Іх заўжды даволі!
Ці горш той для душы, ў каго загана –
Вярэдзіць раны?

Час-бацька, мне даруй за словы тыя:
Боль не загоіць ні мой клёк, ані святыя.
Ты змілажалься, дай набрацца духу –
Гані прэч скруху!

Трэн XVII

Я не маю ўцехі болей –
Вырашана Божай воляй
Цяжка мне з душой маёю –
Загавею, пэўна, ёю.

Ці засвеціць сонца сёння,
Ці зацьміцца на сутонні,
Боль мой не аціхне ўсё-ткі
Нават і на час кароткі.

Слёз патокі, боль сардэчны,
Гэткі лёс мой – плакаць вечна,
Гэткі лёс мой... Хто, о Божа!
Прад Табой стаіцца можа?

Не выходзім хоць мы ў мора
І на бітвы – беды, гора
Абмінуць нас не захочуць,
Хай ніхто й нас не сурочыць.

Жыў я сціпла, неўзаметку:
Пра мяне казалі зрэдку.
Злосць і зайздрасць ні ад кога
Не рабіла мне благога.

Нерашучых Бог не любіць
І такіх з ахвотай чубіць.
Ён пакут мне тых адмераў,
Толькі я ў спакой паверыў...

Розум без турбот заўсёды
Ўмеў казаць мне пра прыгоды,
А цяпер, што, дзе, не знаю
І нямогласць адчуваю.

Я б хацеў пазбыцца часам
Ад яе, ды, як сам-насам
Застаюся я з журбою –
Зладзіць не магу з сабою.

У жыцці тым чалавечым
Лёгка сабе шкодзіць нечым.
Хто ж у злыбядзе смяецца,
Вар'яцее той, здаецца.

Хто пацвельвае ўсё з плачу,
Чую я таго і бачу:
Ён зусім не разумнейшы –
Толькі робіцца слабейшы...

Сэрца, што смыліць ад болю,
Толькі плачам я й спатолю,
Бо, спазнаўшы столькі плягі,
Церпіць яно шмат знявагі.

Надта моцных трэба лекаў,
Сцішыць боль каб чалавеку.
Каб здароўю не зашкодзіць,
Трэба іншых вынаходзіць!

Я ж вось плачу і гібею,
Бо згубіў сваю надзею.
Каб пры кліку мне застацца,
Госпад мусіць умяшацца.

Трэн XVIII

Твае мы, Божа, неслухмянцы-дзеці
Ў час светлы свой на свеце
Цябе ўсё забываем,
Раскошай апантанья бываем.

Тваёй мы ласкі ацаніць не ўмеем
І хутка зразумеем,
Што знікне ўсё дазвання,
Як Ты не ўбачыш наша шанаванне.

Будзь пільны – хай нас з тропу не збівае
Раскоша ўся ліхая.
У гневе хоць – не ў ласцы –
Належнае няхай жа нам уздасца.

Бацькоўскай кары ўсё ж сабе мы зычым
І прад Тваім абліччам
Укленчваем бясконца,
Знікаючы, як снег ад промняў сонца.

Ты нас пагубіш, Божа, неўзабаве,
Як толькі мы наяве
Кстоў цяжкіх знак убачым:
Мы адпакутуем грахі, адплачам.

Здаўна ж мы Тваю ласку знаем гэту:
Канец перш будзе свету,
Чым пагарджаць Ты будзеш
Пакорлівым – хоць дзёрзкім – і асудзіш.

Я каюся перад Табою скрушна,
Ды Ты, велікадушны, –
Над ліхатой усёю.
То злітуйся, мой Божа, нада мною.

Трэн XIX, або Сон

Ні прыснуць на хвілю даць скруха не схацела,
Ні спачыць хоць трохі натомленаму целу.
Сон змог на гадзіну на досвітку патрапіць
Крыламі сваімі яшчэ мяне аблапіць.
Акурат тады мне з'явілася матуля:
На руках у маці была мая Уршуля,
Што прыйшла як быццам па пацерку да таты,
Толькі ўстаўшы з ложка тым ранкам яснаватым –
Белая сукенка, заплеченыя коскі,
Цень усмешкі лёгкай, тварык пекны, боскі...
Я гляджу, што будзе, аж маці тут пытае:
«Ян, ты спіш? Ці скруха цябе даймае тая?..»
Я ўздыхнуў глыбока й ачوماўся нібыта,
А яна, змаўчаўшы, тут кажа: «Ты прыбіты
«Плачам сваім гэткім. І гэты плач, мой сыне,
Ў край мяне прывёў ваш з далёкай далячыні.
Горкіх слёз патокі тваіх да тога свету
Дацяклі, да тайнаў нязведанага краю –
Вось таму дачушку тваю я тут трымаю?
Каб ты мог суцішыць сваю маркоту гэту,
Што ў табе так моцна здароўе падрывае,
Пазбаўляе сілаў; вось так бывае з кнотам:
Ад яго нічога не застаецца потым...
Ці ўжо завядзёнка тут ёсць у вас такая,

Што для вас нішто мы, ўсе мёртвыя, не значым,
Бо, маўляў, ніколі мы сонца ўжо не ўбачым?
Мы ж жывём, паверце, жыццём тут багацейшым:
Дух заўжды за цела і быў, і ёсць важнейшым.
Прах стаецца прахам, а дух, што йдзе ад неба,
Хіба ён загіне? Табе ж паверыць трэба,
Свой пазбыўшы смутак, што тут яна жывая,
Тут жыве Уршулька – хіба што намякае
Выглядам, каб вока смяротнага пазнала:
Вось жа Мілавіцай цяпер яна зазьяла
Між анёлкаў слаўных і векавечных духаў,
А яе малітваў няхай бы ты паслухаў –
За бацькоў любімых. Яна маліцца ўмела
З вамі, хоць і словаў яшчэ не разумела.
Скруха твая, можа, з таго, што абарваны
Шлях яе жыццёвы, а ёю не спазнаны
Радасці зямныя? Ды марныя яны ўсе,
Марны шал раскошы, які такім зрабіўся,
Што ў ім скрухі болей і болей засмучэння,
Як сабе ўяўляў бы ты кожнае імгненне.
А ці ж меў уцехі ты ад дачкі так многа,
Каб яе да шчасця прыраўняць такога,
Што магло б патолу даць тваім турботам?
Не даеш адказу? То зразумееш потым:
Вось, твая дачушка, што ты любіў аддана,
Свет пакінуць гэты павінна была рана,

Бо сышла ў нябёсы яна не ад дабротаў –
Ад тугі ды жалю, ад бяды й турботаў:
Іх так шмат на свеце, што нам здаецца ясным
І прымальным нават у свеце тым дачасным.
Мы не адчуваем таго ўсяго належна,
Бо баімся нейкай мы здрады непазбежнай.
Што тут плакаць? Хіба яна не заслужыла
Божай ласкі, хіба пасагам не купіла,
Што не чула брыдкіх слоў і што ніколі,
Дзетак нараджаўшы, спазнаць не мела болю?
Ці таго, што колісь перажывала маці:
Ці ў труну пакласці, ці даць жыццё дзіцяці?
Вось такія вашы на свеце насалоды,
Вашы тые ўцехі! А ў небе вам заўсёды
Будзе шмат раскошы, прыемнасці адвечнай,
Радасці аквітнай і вольнасці бяспечнай.
Тут няма турботаў, і жылы рваць не трэба;
Ні нягод не знае, ані няшчасцяў неба.
Ні хвароб ніякіх, ні старасці пагрозы
Тут няма – і смерцяў не ўзгадуюць слёзы.
Вечнае жыццё ў нас і вечная сябрына;
Ведаем мы добра, ў чым існага прычына.
Сонца побач зые нам, і дзень смяецца –
Месцейка для ночы зусім не застаецца.
Бачым веліч Творцы, якую не зыначыць,
Ды якой ніколі вам на зямлі не ўбачыць.

Тут пра Часу вечнасць раздумваць трэба, сыне –
Да раскошаў цяга хай розум твой пакіне.
Ўсю любоў спазнаў ты, ўсё, што вядома свету –
Больш істотных рэчаў спазнаць пастаў за мэта.
У тваёй дачушкі (павер мне) лёс шчаслівы:
Бо яна ў дарогу збірала ўсё рупліва.
Першы раз у мора выходзяць так ад веку:
Лепш вярнуцца, лічаць – як бачаць небяспеку.
Хто ж неасцярожны, той ветразі наставіць
...І сябе пагрозаў не здолее пазбавіць:
Хто скалее ў моры, хто з голаду загіне,
Лёс такога рэдка сярод жывых пакіне.
Смерць жа сілу мае над кожным чалавекам:
Некалі й Сібілу сваім здалела векам¹.
Вось, твая дачушка ад будучых нягодаў
Так засцераглася, ад бед і перашкодаў.
Іншыя ж звычайна бацькоў перажываюць
...І сірочай долі пасля не пазбягаюць.
Ці дзяўчыну замуж як выпхнуць абы з дому,
А каму маёмасць адыдзе – невядома...
Шмат на свеце гвалту ад чужакоў бывае –
Ад сваіх пагроза таксама немалая.

¹ Рымская прарочыца Сібіла (Сівіла) нібыта жыла тысячу гадоў і валодала дарам прароцтва.

У паганцаў нехта, на службе, у няволі:
Смерць яго чакае і – анічога болей.
Гэтага баяцца дачушцы ўжо не трэба:
Да сябе малую ўзяло навечна Неба;
Ані засмучэнні ёй не спанатраць памяць,
Ані грэх найменшы дзяўчынку не запляміць.
Сын, не сумнявайся: усё ў яе памысна;
Каб яе аплакваць, няма прычыны існай.
Лепш звярні увагу ты на сваю віноўнасць
І ў сабе ўмацоўвай развагу й памяркоўнасць.
Будзь сваім пачуццям уладаром і панам
Хоць сябе й адчуў бы заўжды для ўцех абраным.
З нараджэння людзі – у вечнай небяспецы:
Бачаць у прыгодах свой сэнс жыцця, здаецца.
Цяжка супраць ліха, яно заўжды спакусіць –
Той, аднак, хто хоча, заўжды ўтрымацца мусіць.
І калі цяжар ёсць аднолькавы, мой сыне,
То чаму найбольш ты трываць яго павінен?
Як і ты, дачушка на свет прыйшла смяротнай –
Смерць яе не стала больш ці менш гаротнай:
Колькі жыць мы маем, прадвызначана лёсам,
І не запырэчым у гэтым мы нябёсам.
З выракам няпроста нам разабрацца Божым:
Лепш, калі мы ўсё-ткі Яму патрафіць зможам.
Марныя тут слёзы; калі душа зляцела
Ў вырай, не чакайма яе вяртання ў цела.

Шчасця ў вас не здольны ўсё ж чалавек знаходзіць –
Можа вельмі лёгка адно сабе нашкодзіць.
Часам жа бывае: ты нават і не ўбачыў,
Як цябе наведваць ізноў пачнуць удачы.
Ёсць гульня Фартуны, мой наймілейшы сыне –
То й не скардзься, як штось ці прападзе, ці згіне.
Ўдзячны будзь за тое, што засталася нешта:
Ліха ж... яно можа ўсё вынішчыць дарэшты.
Ты б трымацца правіл тых, што існуюць, мусіў –
Не даваць у сэрца прабрацца ўпадку, скрусе.
Цешся, як пазбег ты нядобрае прыгоды:
Тое ўсё прыбытак, што не прынесла шкоды.
Ўрэшце, тая страта ўва што ператварыла
Ўсё, дзея чаго ты рваў жылы, траціў сілы,
З кнігамі праседзеў гадоў так шмат цікавых,
Забываў над імі ты аб зямных забавах?
Зараз плод бы песціць, зашчэплены табою,
І дрыжаць над гэтай істоткаю слабою...
Іншых у падобнай ты суцяшаў прыгодзе –
Ці ты б больш уважны быў пры такой нагодзе?
Лекуйся сам, Майстра¹. Час – ён лекар строгі,
А таму, хто збіўся быў з простае дарогі,
Ўжо чакаць не варта і добрай міны строіць:
Клёк – адзіны лекар, а іншае – час гоіць.

Тут намёк на біблейнае выслоўе: «Лекару! ацалі самога сябе»
(Лк., 4:23. *Пераклад В. Сёмухі*).

Час прадказваць цяжка, ўсіх ён здзіўляць умее:
Свежых дасць нагод ён ці ўзрадаваць паспее...
Прошлага не ўзгадваць, а ў будучыню зрокам
Углядацца пільна – то ёсць яго зрокам.
Гэтак ці іначай, а нешта неяк будзе –

Сэрца знайсці мусіць патолю ў тым прысудзе.
Сын, таго трымайся, а розныя ўсе рэчы –
Добрыя ці злыя – ўспрымай па-чалавечы».
Знікла маці. Ўстаў я, падумаўшы: цікава,
Сон то быў напраўду, а можа, ўсё-ткі ява?

Эпітафія Ганне Каханоўскай

Epitafium Hannie Kochanowskiej

І ты, Ганна, сышла хутка ўслед за сястрыцай,
Каб у царстве падземным навек пасяліцца,
Каб аплакаў абедзвюх няшчасны ваш тата
І пасля ад уцех адцураўся заўзята.

ЗМЕСТ

Выбраныя фразкі. *Пераклад Андрэя Хадановіча*

Фанабэрлівы.....	5
Ганне.....	6
Да пані	7
Няшчырай	8
Пабожнай.....	9
Якубу.....	10
Эпітафія.....	11
Госцю.....	12
Засмучанаму	13
Святому айцу	14
Гаспадару.....	15
Матэматыку.....	16
Пра п'яніцаў	17
Пра Ганну.....	18
Пра Сташка	19
Фанабэрлівы.....	20
Эпітафія дзіцяці	21
Пра мае фразкі	22
Амуру	23
Пра каханне.....	24
Пра ружу	25
Пра капелана.....	26

Дар	27
Пра казанніка.....	28
Ахвярапрынашэнне.....	29
Войтку.....	30
Пра фрашкі.....	31
Пра старога.....	32
Доктару.....	33
Да пчолаў.....	34
Адказ	35
Дзяўчыне.....	36
Пра ліпу.....	37
Пра душу	38
Пра лазні	39
На смерць ката.....	40
Да дзяўчыны.....	41
За здароўе – па поўнай.....	42

Выбраныя песні. Пераклад Лявона Барычэўскага

[Прысвячэнне].....	43
Intactis opulentior	44
*** (Час такі, што я цяпер вясёлы...)	47
*** (Збан мой распісаны...).....	49
*** (Стралою залатой, і нават без атруты...)	50
*** (Так раскошы мы рады...)	51
*** (Нэта-цнатліўка, мяне пазбягаеш...).....	53
*** (Глядзі: снег беліць горы і даліны...).....	54
*** (Мой клёк, дарэмныя ўсе нараканні...)	55

*** (Не вер Фартуне, як сядзіш высока...)	56
*** (Палае сонца, ледзь не спапяляе глебу...)	58
*** (Павінен быў пазбыцца сумневаў даўно ты...)	59
*** (Што з тых бясед нам...)	60
*** (Зусім не варты гэты свет даверу...)	61
*** (Змагла на сэрца ты маё...)	62
*** (Каб песні, праспяваныя табою...)	63
*** (Не ўвесь час, мая Сафея...)	64

Трэны. *Пераклад Лявона Баршчэўскага*

Трэн I.....	65
Трэн II.....	66
Трэн III.....	68
Трэн IV.....	69
Трэн V.....	70
Трэн VI.....	71
Трэн VII.....	72
Трэн VIII.....	73
Трэн IX.....	74
Трэн X.....	75
Трэн XI.....	76
Трэн XII.....	77
Трэн XIII.....	78
Трэн XIV.....	79
Трэн XV.....	80
Трэн XVI.....	82

Трэн XVII.....	85
Трэн XVIII.....	88
Трэн XIX, або Сон.....	90
Эпітафія Ганне Каханоўскай.....	97

У серыі «Паэты планеты»,
акрамя выбраных вершаў Яна Каханоўскага,
таксама ёсць у продажы:

Сапфо «Песні»

Франчэска Петрарка «Выбраныя песні з «Канцаньерэ»

П'ер дэ Рансар «Выбраныя вершы»

Ўільям Шэкспір «Выбраныя санеты»

Ёган Вольфганг Гётэ «Выбраная паэзія»

Габрыэла Містраль «Выбраныя вершы»

Умар Хаям «Выбраныя рубаі»

Шарль Бадлер «Выбраныя вершы»

Райнэр Марыя Рыльке «Выбраная лірыка»

Фрыдрых Гельдэрлін «Выбраная паэзія»

Генрых Гайнэ «Выбраныя вершы»

Гіём Апалінэр «Выбраная паэзія»

Эдгар По «Выбраныя вершы»

Федэрыка Гарсія Лорка «Выбранае»

Джон Кітс «Выбранае»

Рыгор Барадулін «Перавыбранае»

Дзімча Дэблянаў «Выбранае»

Гай Валерый Катул «Выбраныя вершы»

Яраслаў Вырхліцкі «Выбраная паэзія»

Па пытаннях набыцця кніг
серыі «Паэты планеты» звяртайцеся:
paety.planety@gmail.com
Тэл./факс (17) 267.48.71, маб. (29) 623.35.65.

Каханоўскі, Я.

К30 Выбранас / Ян Каханоўскі ; пер. з польскай. —
Мінск : Выдавец Зміцер Колас, 2016. — 104 с. (Паэты
планеты).

ISBN 978-985-7164-45-5.

Ян Каханоўскі (1530–1584) – стаў першым сапраўдным
класікам славянамоўнай паэзіі эпохі Рэнесансу. У Польшчы,
аж да прыходу ў яе літаратуру нашага земляка Адама Міц-
кевіча, лічыўся безумоўным «каралём паэтаў».

Адрасуецца шырокаму колу чытачоў.

УДК 821.162.1-1

ББК 84(4Пол)-5

Серыя «Паэты планеты»

Літаратурна-мастацкае выданне

Ян Каханоўскі

ВЫБРАНАЕ

Дызайн *Марціна Русеўскага.*

Рэдактар *Зміцер Колас.*

Падпісана ў друк 27.03.2017. Фармат 60×90^{1/32}.

Папера афсетная. Друк лічбавы.

Ул.-выд. арк. 2,32. Ум. друк. арк. 3,25.

Наклад 300 асобнікаў. Заказ № .

Выдавец і паліграфічнае выкананне
індывідуальны прадпрымальнік *Зміцер Колас.*

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі
выдаўца, вытворцы, распаўсюдніка
друкаваных выданняў № 1/291 ад 17.04.2014.

Пр. Незалежнасці, 105-14, 220023, Мінск.